

fratre meo, et volo meipsum vindicare. Senior autem rogabat eum, dicens: Fili, relinque Deo vindictam, et melius est. At ille, Non desistam, inquit, nisi fortiter memetipsum vindicavero. Cui ait senior: Quatenus semel hoc in animo tuo constituisti, vel oremus. Et exurgens senior, his verbis cœpit orare: Deus, jam non opus habemus tuo iudicio, neque nobis jam necessarius es, ut curam habeas de nobis, quia nos ipsi, sicut frater iste dicit, et volumus et possumus nos vindicare. Quod cum ille frater audisset, ante pedes senis effusus, veniam postulabat, promittens se cum illo cui irascebatur nunquam deinceps certurum.

15. A quodam fratre senior aliquis interrogatus est: Quid est humilitas? Respondit: Si peccaverit in te frater tuus, remitte illi antequam tibi reconcilietur, et in omni vituperatione ne vituperes hominem, nisi temetipsum, dicens: Propter peccata mea hæc mihi evenerunt. Quoniam si commemoraverimus quæ ab hominibus inferuntur nobis, auferimus virtutem memoriam Dei. Si autem commemoraverimus mala quæ a dæmonibus inferuntur nobis, erimus insaucii. Suspiravit autem, et dixit: Omnes virtutes ingressæ sunt in cellam hanc unam, et ex ipsis laboribus constat homo. Et interrogaverunt eum: Quæ hæc est virtus? Respondit, Ut homo vituperet semetipsum.

16. Frater quidam abiit haurire aquam de flumine; et inveniens mulierem lavantem vestimenta, peccavit cum ea. Hauriens autem aquam, ibat ad cellulam. Insiluerunt autem in eum dæmones per cogitationes, et contristabant eum, dicentes: De cætero tibi vadis? non est tibi ulterius salus. Ut quid etiam sarculum perdis? Intelligens autem frater ille quia volunt eum omnino perdere, erigens se viriliter per confidentiam, dicit cogitationibus suis: Unde ingressæ estis in me, cogitationes malæ, et contristatis me, volentes me omnino perdere? Non peccavi, et iterum dico, Non peccavi. Et ingressus in cellulam suam, continebat se sicut heri et nudius tertius. Revelavit autem Deus uni vicino ejus seniori, quia frater ille ruens, et in ipso casu subruisset diabolus, et vicisset. Veniens autem ad illum senior, dicit illi: Quomodo habes, frater? Ipse respondit: Bene, abba. Dicit ei senior: Et non es passus tristitiam his diebus? Respondit ei frater: Non. Dicit ei senior: Re-

velavit mihi Deus, quia ruens subruisti diabolus, et vicisti. Tunc frater retulit omnia illi quæ sibi advenerant. Senior autem dixit illi: Certe frater, discretio tua contrivit virtutem inimici.

17. Dixit abbas Macarius: Si aliquem corripueris commotus ad iracundiam, propriam passionem adimpleres. Nec enim ut alium salves, teipsum perdere debes. Erue proximum tuum a peccatis sine improprio, in quantum prævalet, quia ad se Deus convertentes non projicit. Sermo autem malitiæ non demoretur in corde tuo contra eum, ut possis dicere: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Quæ præcepta nobis faciendæ sunt cum fratribus nostris: Dei autem est dimittere, et confirmare petitionem nostram.

18. Referebant quidam fratres de abbate Nytera (*Pelag.*, libell. x, n. 36, nomine *Natya*), qui fuit discipulus abbatis Silvani: qui quando in cella sua in monte Sina degebat, moderate abstinebat pro necessitate corporis. Quando autem episcopus ordinatus est in Faran, nimis constrinxit se ipsum in duriori abstinentia, et in vigiliis propensius, atque in orationibus intentius agebat. Hæc autem videns discipulus ejus, dixit ei: Quid est, domine, hoc? quia quando in eremo conversabamur, non tantum in abstinentia laborabas? Respondit ei beatus vir; dicens: Considera, frater, quoniam ibi eremus erat, et secreta vita, et paupertas: nunc autem egressi de eremo cum sæcularibus conversamur hominibus, et multæ ac variæ nobis occasiones occurrunt; et ideo timeo, ne in fine vitæ meæ in aliqua occasione Deum offendamus. Si enim sanctus apostolus Paulus, qui Christum in se loquentem habebat, et qui tantas virtutes animi possidebat, ut usque ad tertium cœlum adhuc in corpore positus ascenderet, tamen dicebat: Macero corpus meum, et servituti subjicio, ne forte aliis prædicans, ipse reprobis inveniar (*I Cor. ix*); quid nos humiles et peccatores oportet facere?

19. Sedente aliquando abbate Sisoï in cella, erat frater prope illum, et subito suspiravit, et non cognovit, eo quod esset frater in proximo illi; erat enim in excessu mentis. Et mittens sibi pœnitentiam, dixit: Ignosce mihi, frater, quia nondum factus sum monachus; suspiravi enim coram te.

ÆGYPTIORUM PATRUM SENTENTIÆ

AUCTORE GRÆCO INCERTO,

MARTINO (1) DUMIENSI EPISCOPO INTERPRETE 1.

1002 1. Abbas Joannes dicebat ad discipulos D fortes facti sunt in opere Dei, dum angustiarentur: Patres manducantes panem tantum et salem, seipsum; constringamus ergo nos in ipso pane et 1 Quædam ex his etiam supra occurrunt in aliis libris.

sale. Oportet enim servientes Deo in ipsis coarctari, A quia ipse Dominus dixit: Arcta et angusta est via quæ ducit ad vitam (*Matth. vii*).

2. Interrogavit frater eundem senem, dicens: Jejunia et vigiliæ quas agimus quid faciunt? Respondit: Ipsa faciunt animam humilem fieri. Scriptum est enim: Vide humilitatem meam, et laborem meum, et dimitte omnia peccata mea (*Psal. xxiv*). Si enim laborat in his anima, miseretur et condoleat illi Deus.

3. Abbas Pœmenius dixit: Cum cogitatione fornicationis et detractioibus proximi, cum his duobus in corde tuo ne loquaris, neque acquiescas omnino inquinamento ipsorum in anima. Quod si volueris hæc in corde tuo meditari, sine mora noxietatem eorum senties, quia instigatio perditionis est; sed per orationem et bona opera ad nihilum deducas malignum, et magis repelle illa, et habebis requiem.

4. Frater requisivit senem dicens: Quid faciam, Pater, contra cogitationes passionum? Respondit; Ora Dominum ut videant oculi animæ tuæ auxilium, quod a Deo est, qui circumdat hominem et conservat.

5. Quidam frater vadens in mercatum interrogavit abbatem Pœmenium, dicens: Quomodo vendam abbatem mea? Dixit ei senex: Ne velis aliquid super quod valet vendere, sed magis si gravaris, esto amicus ei qui tibi violenter plus tollit, et cum requie vende. Ego enim aliquando vadens in mercatum, nunquam volui de pretio operis mei plus juvari, et fratrem meum gravari, hanc habens spem, quia lucrum fratris mei opus fructificationis est.

6. Venit quidam frater ad abbatem Agathonem (*Pelag., libell. iv, n. 8*) dicens: Pater, permittite me habitare tecum; suscipiensque illum vidit nitrum in manu ejus, et dicit ei: Unde habes nitrum? respondit frater: Iuveni illud in via dum ventrem. Dixit illi senex: Tu illud posueras? respondit: Non. Et dicit ei senex: Si ergo tu non posueras, quomodo veniens habitare mecum hoc tulisti quod non posueras, dum præ oculis Deum et mandata ejus habemus, dicentem: Non concupisces, non facies furtum (*Deut, v*)? An ignoras quia qui furatur rem alienam, dæmon efficitur? Mox autem remisit eum, dicens: Reporta illud in locum unde tulisti, et habita mecum.

7. Interrogavit frater abbatem Sisoium (*Pelag., libell. x, n. 56, nomine Pastoris; Pasch., 36, n. 4*), dicens: Dimissa est mihi hæreditas a parentibus meis, quid de illa faciam? Respondit senex: Quid tibi dicam, frater? Si dixeris tibi: Da illam in ecclesiam clericis, epulantur ex ipsa. Si dixeris: Da consanguineis tuis, nullam mercedem habebis. Si ergo me vis audire, da illam egentibus, et sine sollicitudine eris.

8. Abbas Moyses dixit (*Pelag., libel. i, n. 14, nomine Pastoris*): Privatio rerum materialium, id est, voluntaria paupertas, et tribulatio cum patientia, et discretio, instrumenta sunt monachi. Scriptum est enim: Si fuerint tres viri isti, Noe, Job, et Daniel;

in vivo ego, dicit Dominus, ipsi salvi erunt (*Ezech. xiv*). Noe enim est in persona voluntariæ egestatis, Job in persona tribulationis et patientiæ, Daniel in persona discretionis. Si ergo trium istorum sanctorum virorum actus in aliquo homine fuerint, Dominus in eo est, habitans cum ipso, suscipiens eum, et repellens ab eo omnem tentationem et omnem tribulationem supervenientem ab inimico.

9. Reserebant Patres sancti (*Pelag., libel. xvii, n. 20*): Tres fratres fuerunt ad conductionem agri metendi, et postquam conduxerunt et coeperunt metere, unus ex his infirmatus discessit in cellam suam; alii ergo duo fratres dixerunt ad invicem: Frater noster infirmatur, adhortemur nos ipsos modicum, et speremus per orationes illius, quia et locum ipsius metemus. Postquam ergo messerunt, et acceperunt mercedem conductelæ (2) suæ certam tritici mensuram, tunc vocaverunt et illum fratrem, dicentes: Veni, leva mercedem conductelæ tuæ. Ille autem dixit: Qualem mercedem habeo, cum non potuissem metere? illi vero responderunt: Propter orationem tuam nos complevimus et tuum opus et nostrum, et ideo accipe mercedem tuam. Ille autem noluit ab eis aliquid accipere: multis autem illum compellentibus, et illo non acquiescente, abierunt ad quemdam senem dijudicari (3); dixit autem frater qui infirmatus fuerat: Perreximus, domine mi abba, nos tres metere conductum agrum; infirmatus autem ego post unum diem discessi in cellam meam, et modo compellunt me isti tollere mercedem pro opere quod non laboravi. Respondentes autem duo fratres dixerunt: Audi, domine noster Pater; si fuissetis tolli tres, cum labore grandi fortasse completuri fuissetis opus nostrum; nunc per orationes fratris nostri Deus nos adjuvavit, et perfecimus totum agrum, et non vult tollere mercedem suam. Hæc audiens senex miratus est nimis, et convocatis fratribus suis dixit: Venite, fratres, et audite hodie justitiæ judicium. Exposuit 1003 utriusque partis singula verba, et omnes mirati sunt in utraque; uno quidem non consentiente accipere aliquid, illis vero compellentibus violenter suscipere fratrem mercedem suam. Tunc astantibus omnibus ordinavit fratrem accipere mercedem suam, et dispensare eam sicut vellet. Ille vero abiit tristis et plorans.

10. Dixit senex: Si habitas cum proximo, esto sicut columna lapidea, quæ si injuriatur non irascitur, si glorificetur non extollitur (*Paschas., c. 42, n. 2*).

11. Dixit abbas Sisoius: Cum fuisset aliquando cum fratre in mercato vendere sportellas, videns quia iracundia appropinquabat mihi, dimittens nostra vascula fugi (*Paschas., c. 37, n. 1*).

12. Dixit abbas Joannes: Ascendens aliquando viam eremi Scythiæ, et tæxens plectam, audiivi camelarium loquentem sermones vanos; et ne forte irascerer, dimisi plectam meam, et fugi (*Paschas., c. 37, n. 2; Pelag., l. iv, n. 20*).

13. Idem senex, in sectura messis dum esset, au-

divit fratrem proximo suo cum ira dicentem : Et tu A loqueris? et dimittens agrum fugit.

14. Interrogavit frater abbatem Pœmenionem, diers : Quid est quod Dominus dixit : Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut quis animam suam pro amico suo ponat (*Joan. xv*)? quomodo hoc fiet? Respondit senex : Si quis audit verbum malum a proximo suo, et dum possit ipse similia illi reddere, pugnat tamen in corde suo, portans laborem tristitiæ, et vim sibi facit, ne respondens illi malum contristet illum, iste talis animam suam ponit pro amico suo (*Ruff., lib. III, n. 201; Pelag., libell. XVII, n. 10; Pasch., c. 57, n. 5*).

15. Item abbas Macarius dixit : Si reminiscimur maloræ quæ ab hominibus patimur, perdimus virtutem memoriæ Dei; si autem recolamus malorum B quæ a dæmonibus patimur, sine perturbatione erimus (*Pelag., libell. x, n. 34; Paschas., c. 57, n. 4*).

16. Idem dixit : Culpa est monachi, si læsus a fratre aut injuriatus, primus illi purgato corde in charitate non occurrat. Nam Sunamitis non meruisset suscipere Elisæum in domo sua, nisi quia cum nullo aliquam habuit causam. Sunamitis erat in persona animæ, et Elisæus in persona Spiritus sancti figuratus, nisi pura anima non meretur suscipere Spiritum Dei. Ideo ira inveterata excæcat oculos cordis, et animam excludit ab oratione (*Joan., libell. 1, n. 7; Paschas., c. 57, n. 4*).

17. Interrogaverunt fratres abbatem Pœmenionem pro quodam fratre jejunante sex diebus perfecte C in septimana, iracundiose autem nimis, propter quod hoc pateretur? respondit senex : Qui addiscit sex diebus jejunare, et non vincere iracundiam, oportebat illum in parvo labore magis studium adhibere.

18. Abbas Pœmenius habebat proximum suum manachum secum in cella, qui habebat causam cum alio fratre foris monasterium suum sedente, et dixit ei abbas Pœmenius : Proxime mi frater, nolo te habere aliquam actionem cum aliquo, qui foris monasterio nostro est. Ille autem non audivit eum. Surgens autem abbas Pœmenius, venit ad alterum senem magnam, et dixit ei : Proximus frater meus habet causam cum aliquo foris monasterio nostro, et non requiescimus. Dixit ei senex : Pœmeni, et tu adhuc vivis? sed vade in cella tua, et pone in corde tuo quia ha- D beas annum quod in sepulcro sis.

19. Sedente aliquando abbate Pœmenio in cella, litigaverunt fratres ad alterutrum nimis, et nihil locutus est omnino illis senex. Ingrediens autem abbas Paphnutius, invenit eos rixantes, et dixit ei : Quare dimisit fratres, et non es illis locutus ne litigarentur. Dixit illi Pœmenius : Fratres sunt, iterum pacificantur. Dixit ei Paphnutius : Quid est hoc? vides quia rixantes usque ad sanguinem pene venerunt, et tu dicis quia iterum pacificantur? Dixit ei Pœmenius : Sic pone, frater, in corde tuo quia non sum hic. Sic ergo erat quietus et tacens cum charitatibus abbas Pœmenius

20. Venerunt aliquando hæretici ad abbatem Pœmenionem et cœperunt detrahere de archiepiscopo Alexandriæ; senex autem tacebat. Vocans autem discipulum suum, dixit illi : Pone mensam, et fac illos manducare, et sic dimitte illos cum pace.

21. Interrogavit frater abbatem Pœmenionem dicens : Quomodo oportet sedere in cella? Respondit : Sedere in cella est manifeste operari manibus, et meditari verbum Dei, et quiescere, et solitarie panem tantum edere. Absconsus vero profectus est sedentem suas reprehensiones semper arctare. Et ubicunquo vadit, orationum canonicas horas implere, et secretius non negligere, sed meditare; postremo conversationem bonam retinere, a malo vero recedere.

22. Interrogavit frater senem (*Pelag., libell. III, n. 22; Paschas., c. 21, n. 4*), dicens : Cor meum durum est, et non timet Deum; quid faciam ut possim timere Deum? Respondit : Ego sic arbitror, quia homo arguens se ipsum semper in corde suo, pervenit ad timorem Dei. Dixit frater : Quid est arguere seipsum? Respondit senex : Ut in omni causa arguat animam suam, dicens ei quod oportet astare ante Deum, et iterum dicere : Quid volo ego cum homine aliquam habere malitiam? Arbitror ergo quod si in istis permaneat, veniet in animam ejus timor Dei.

23. Abbas Macarius dixit (*Pasch., c. 58, n. 2*) : Si facta est monacho despectio quasi laus, et paupertas sicut divitiæ, et esuries sicut epulæ, nunquam moritur. Impossibile enim est bene credentem et pie colentem Deum, cadere in passionem immundam et in errorem dæmonum.

24. Dixit senex : Surgente vel ambulante vel sedente vel aliud quodlibet faciente, si est Deus præ oculis tuis, in nullo poterit te inimicus exterrere. Si ergo cogitatio hæc manet in homine, virtus Dei adhæret illi.

25. Dixit quidam frater Petro abbati (*Pelag., libell. XI, n. 26*) : Cum in cella sum, in pace est anima mea; cum autem egredior foris, si audiero aliquos sermones loquente fratre conturbor. Respondit senex : Clavis tua aperit ostium alienum. Dixit illi frater : Quid est hoc verbum? Respondit senex : Quia interrogatio tua aperit ostium sermonis illius, ut audias quæ non vis. Dixit frater : Quid ergo faciemus superveniente fratre, quid loquemur ad illum? Respondit senex : Omnium doctrina luctus est. Ubi non est luctus, non potest observari

26. Requisivit frater abbatem Sisoium (*Paschas., cap. 39, n. 1*) : Post quantum tempus debet homo a se abscidere passiones? Respondit senex : In quacunque hora venerit passio, abscide illam, quia fragilis est anima; ante armetur, quam inquinetur.

27. Quidam frater requisivit abbatem Agathonem, dicens : Non discedunt a me passiones. Respondit senex : Vasa ipsorum intra te sunt; da illis arrhas retributionis ipsorum, et fugient a te.

28. Quidam frater venit ad aliquem anachoretam, et cum ille in charitate suscepisset illum, discedens

1004 dixit illi : Indulge mihi, abba, quia de consuetudine tua movi te. Ille autem respondit, dicens : Mea consuetudo est, frater, ut venientem reficiam cum pace, redeuntem dimittam cum charitate.

29. Requisivit frater senem, dicens : Quomodo Deus cum promittit bonam animam per sanctas Scripturas, et non vult anima in illis manere, sed inclinatur ad transitoria et immunda ? Respondit senex : Quia necdum gustavit dulcedinem cœlestium, ut ex toto corde exquirat Deum ; ideo ad immunda citius revertitur.

30. Requisivit frater senem, dicens : Quomodo anima delectatur in passionibus. Respondit : Anima delectatur in passionibus, sed spiritus Dei est qui continet illam. Plangere ergo debemus, et attendere quæ in nobis immunda sunt, rogantes Deum, qui potens est in omnibus, ut amputet a nobis maligna semina. Maria ergo dum inclinans se in monumentum flevit, mox apparuit illi ; sic est et in anima, si lacrymas dilgat.

31. Interrogavit frater senem, dicens : Dic mihi, abba, verbum salutis. Respondit : Vade, roga Deum ut donet tibi luctum habere et humilitatem, et attende semper ad peccata tua.

32. Dicebant de abbate Pœmenio, quod cum in ecclesia in congregationem egressurus erat de cella sua, sedebat prius quasi hora una, discernens in se ipso cogitationes suas, et sic ingrediebatur.

33. Frater requisivit senem, dicens : Quid faciam pro peccatis meis ? Respondit : Qui vult liberari a peccatis, planctu liberatur ab eis, et qui vult in se edificare virtutes, planctu ædificet. Ipsa enim Scriptura planctus est. Nam et Patres nostri hoc discipulis suis dixerunt : Plangite. Altera enim via non est ad vitam nisi ipsa.

34. Requisivit frater senem (*Pelag., libell. III, n. 13, nomine Pastoris*), dicens : Quid faciam, Pater ? Respondit : Abraham quando ingressus est terram re promissionis, sepulcrum prius acquisivit sibi, et propter sepulcrum hæreditavit terram. Dixit illi frater : Quid est sepulcrum ? Respondit : Locus est planctus et luctus.

35. Abbas Moyses dixit (*Ruff., l. III, n. 202*) : Si non concordant actus et oratio, in vanum laborat homo ; cum enim orat quis pro se ipso, ut indulgeantur illi peccata, observet ne illa faciat iterum. Quando enim voluntatem peccandi quis dimiserit, et ambulat permanens in timore Dei, istum mox cum gaudio suscipiet Dominus (*Joan., libell. IV, n. 4*).

36. Requisivit frater senem (*Ruff., l. III, n. 203*), dicens : Quid faciet homo in omni tentatione veniente super se et omni cogitatione immissa ab inimico ? Respondit : Plangere debet in conspectu bonitatis Dei, ut succurrens auxilietur illi. Scriptum est enim : Dominus mihi adjutor est, et ego vindicabo super inimicos meos (*Psal. cxvii*).

37. Interrogavit frater senem : Ecce homo cædit servum suum pro culpa quam fecit, quid dicet tunc servus domino ? Respondit : Si non est servus malus, dicet domino, Peccavi, miserere mei, et aliud nihil

A dicit (*Joan., libell. IV, n. 7, nomine Moysis*). Sed cum ipse cognoscit peccatum suum, et confitetur quia peccavit, indulget illi dominus.

38. Requisivit frater senem : Si fuerit persecutio pro causa fidei, ubi est fugiendum ? Respondit : Ubi audieris orthodoxos esse fideles, illic vade.

39. Requisivit frater abbatem Pœmenem, dicens : Quid faciam, quia conturbant me cogitationes sedentem in cella (*Ruff., l. III, n. 100; Pelag., libell. IX, n. 8; Pasch., c. 39, n. 2*) ? Respondit : Neminem despicias, nullum dijudices, de nullo malum loquaris, et Deus dabit tibi requiem, et statuet sessionem tuam sine conturbatione ; custodi enim sermonem, et qui seipsum intendit, et discretio directiones sunt animæ. Si quis ergo projiciat seipsum in conspectu

B Dei, et non seipsum exaltans mensuret cum magnis, et suam voluntatem non statuatur, sed sedens in cella sua ordinem suum servet, non conturbatur, quia hæc sunt animæ instrumenta. Ex omnibus tamen his tota hæc virtute custodi, ut non statuas propriam voluntatem, et habebis requiem.

40. Interrogavit frater senem, dicens : Quid faciam, quia molestant me cogitationes ? Respondit : Vade et loquere eis : Dicite mihi, quid quero ego, aut quam causam habeo vobiscum ? et habebis requiem. Esto despectus, et voluntatem tuam jacta post te, nullam habeas sollicitudinem, et fugient a te cogitationes.

41. Interrogavit frater senem, dicens : Quare aliquoties dum psallo, festino ad finem celerius pervenire ? Respondit : Quomodo ergo apparebit homo, qui amat Deum, nisi cum aliqua submissio demonis est, et tunc compellimus nos ipsos violenter chantate et timore Dei retenti.

42. Idem dixit : Succensæ ollæ non appropinquant muscæ, tepidæ vero superinsidunt. Ita et monachum succensum divini Spiritus igne fugiunt dæmones, tepidum vero illudunt (*Ruff., l. III, n. 104; Pasch., c. 3, n. 3*).

Item dixit : Si te persequuntur adversarii, primo fuge, secundo fuge, tertio esto rhombæa contra ipsos, et exies super eos, concide illos.

43. Quidam frater venit ad abbatem Pœmenem in diebus quadragesimæ (*Pelag., libell. 13, n. 5*), et dum consulisset illum pro cogitationibus suis, dixit seni : Dubitabam in his diebus venire huc ; dicebam enim : Ne forte in diebus Quadragesimæ inclusus esses. Respondit senex : Non didicimus nos ligneam claudere ostium, sed magis ostium linguæ.

44. Venerunt aliquando fratres de Scythi ad Joannem monachum in silentio sedentem et operantem ; cumque salutassent eum, conversus in alteram partem cœpit operari. Dicunt illi fratres : Joannes, quis tibi dedit schema monachi, et quare non docuit te suscipere fratres, et dicere illis : Orate, vel, Sedete. Dicit eis Joannes : Non vacat homo peccator. Ad hæc dicit abbas Theodorus : Verum dices : Homo, qui est in supplicatione et poenitentia. Deus non requirit hoc mandatum.

45. Frater requisivit abbatem Pœmenem, dicens :

Pater, doce me quid faciam. Respondit : Scriptum est : Quoniam iniquitatem meam ego pronuntiabo, et cogitabo pro peccato meo (*Psal.* l.).

46. Requisivit frater senem (*Pasch.*, c. 41, n. 1), dicens : Pater, quid faciam? Respondit : Vade, et ama tibi ipsi vim facere; evagina gladium tuum, et exi in bellum. Dicit ei frater : Non me permittunt cogitationes. Respondit senex : Scriptum est : Invoca me in die tribulationis tuæ, et eripiam te, et glorificabis me (*Psal.* XLIX). Invoca ergo Deum, et eripiet te.

47. Erant aliquando abbas Theodorus et abbas Or mittentes lutum in tectum cellæ (*Pelag.*, libell. III, n. 49), et dixerunt unus ad alterum : Modo si visitat nos Deus, quid sumus facturi? Tunc ad alterutrum ambo plangentes dimiserunt opus imperfectum, et unusquisque in cellam suam recesserunt.

48. Abbas Silvanus dum sederet in cella factus in extasi pendebat in facie sua, et post multas horas surgens plangebat (*Ruff.*, l. III, n. 205; *Pelag.*, libell. III, n. 25). Astans autem discipulus ejus dixit : Quid habes, Pater? Ille autem tacens plangebat. Dum autem molestus illi esset discipulus **1005** ut diceret ei cur plangeret; violenter compulsus dixit : Ego in iudicium raptus sum, fili; et vidi multos schematis monachilis euntes in suppliciis, et multos laicorum euntes in regnum.

49. Abbas Moyses venit ad puteum haurire aquam, et vidit fratrem Zachariam orantem, et Spiritum Dei super eum requiescentem (*Pelag.*, libell. xv, n. 17).

50. Dicebatur de abbate Joanne quia nunquam permittebat cogitationem otiosam ascendere in corde suo, neque loquebatur de causis sarculi hujus (*Pelag.*, l. XI, n. 13). Tentaverunt ergo eum fratres, dicentes : Gratias agimus Deo, Pater; pluit enim nimis, et palmæ arbores irrigatæ producunt germina, ex quibus inveniant fratres folia quæ operentur. Dicit illi senex : Sic est, fratres, et Spiritus Dei cum descenderit in corda sanctorum, adaperiuntur, et producent fructus in timore Dei.

51. Interrogavit frater senem, dicens : Quid est quod dixit Dominus : In carcere eram, et venistis ad me (*Matth.* xxv)? Respondit : Licet hoc in proximis sibi Dominus imputet factum, tamen quia carcer est sedere in cella, si quis sedens in cella memoriam semper habeat Dei, illi recte dicendum est : In carcere eram, et venistis ad me.

52. Requisivit frater senem, dicens : Quid faciam, quia cogitationes me conturbant? Respondit abbas Besarion : Tu quiesce, et non te mesures cum magnis, sed esto tacens in corde tuo.

53. Interrogavit frater abbatem Antonium, dicens : Quid est pro nihilo seipsum homo æstimare? Respondit : Similem se jumentis irrationabilibus æstimare, pro eo quod nihil dijudicant sicut scriptum est : Ego autem velut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum (*Psal.* LXXII).

54. Requisivit abbas Pambo abbatem Antonium, dicens : Quid facio sedens in cella? Respondit : Non

sis confidens in merito justitiæ tuæ, et non cogites de rebus transitoriis, et esto tenens linguam et ventrem (*Pelag.*, libell. I, n. 2).

55. Requisivit frater senem, dicens : Putas bonum est habere æstimationem bonam in conspectu hominum? Respondit : Æstimationes istæ virtutem non habent. Ne ergo velis æstimationem habere apud fratrem tuum, sed magis fuge.

56. Interrogavit frater senem, dicens : Quid est humilitas? Respondit : Si quis benefacit facienti sibi malum, humilitas perfecta est. Dicit frater : Quod si non potest quis ad hanc mensuram venire ut hoc faciat? Respondit : Fugiat, et quiescat.

57. Frater requisivit senem, dicens : Quid est perfectus monachi? Respondit senex : Humilitas. Quantum enim quis in humilitate inclinatur, tantum proficit in excelso.

58. Requisivit frater senem, dicens : Quomodo anima suscipere potest humilitatem? Respondit : Si sua semper scrutetur mala (*Pasch.*, c. 13, n. 10; *Ruff.*, l. III, n. 171).

59. Abbas Pœmenius dixit cum gemitu (*Pasch.* c. 22, n. 2) : Omnes virtutes ingressæ sunt in celam meam præter unam virtutem, et ex ejus labore stat homo. Interrogaverunt eum fratres, quæ esset ista virtus talis? Respondit senex : ut semper seipsum reprehendat homo.

60. Quidam frater rogavit senem, dicens : Veni in cellam meam, si mereor ut lavem pedes tuos. Ille autem noluit. Iterum secundo et tertio dixit illi, et non ivit. Novissime abiit in cellam senis, et mittens penitentiam ante ipsum (4), rogavit eum ut veniret in cellam ejus. Et surgens venit cum eo, et dixit ad senem : Quare toties ante rogatus non venisti? Respondit senex : Cum verbis solum dicebas, non satisfacisti cordi meo ut venirem; cum vero monachile opus humilitatis vidi in te, et ego tunc gaudens veni ad te.

61. Dixit senex : Quod non didicit homo, et ipse non observavit, quomodo docere proximum potest? esto ergo semper humilis ad descendendum.

62. Dixit senex : Virtus monachi est, in omni tempore seipsum arguere.

63. Dixit senex : Non potest homo videre cogitationes suas foris, sed cum intus insurgunt, et si quis est bellator, expellit illas.

64. Dixit senex : Opus monachi est, videre cogitationes suas a longe.

65. Dixit senex : Causa quæ non prævidetur, non permittit nos in meliora proficere.

66. Dixit senex : Non mesures teipsum, sed adhære bene conversanti.

67. Dixit senex : Omnem causam quam non abscondit a se homo, iterum in ipsa implicatur.

68. Dixit senex : Omnis labor qui supervenit homini, victoria est illi.

69. Dixit senex : Abominatio est ante Deum omnis carnalis delectatio.

70. Dixit senex : si venerit tibi cogitatio pro car-

nali necessitate, et tangit te semel et his et tertio. A non audias.

74. Dixit senex : Si non dixerit homo in corde suo : Quia Deus et ego solus in isto mundo sumus, non habet requiem (*Pelag., libell. xi, n. 5, nomine Alois*).

72. Dixit senex : Peregrinatio est tacere.

73. Dixit senex : Imminens quis humanam notitiam et ventrem habet requiem (*Pasch., c. 32, n. 4*).

74. Dixit senex : Oportet monachum cor forte habere ad singula, et salvabitur.

75. Dixit senex : Si videris vel audieris aliqua, non renunties fratri, quia nutrimenta sunt pugnae.

76. Dixit senex : Voluntas propria, et requies, et consuetudo istorum dejicit hominem.

77. Dixit senex : Caritas, et taciturnitas, et oc- B culta meditatio operantur puritatem.

78. Dixit senex : Quaecunque super mensuram sunt, daemonum sunt.

79. Dixit senex : Quid opus est aedificare alienam domum et propriam subvertere ?

80. Dixit senex : Unicuique inter medium Dei et hominis propria voluntas murus est aereus et petra anteposita. Si ergo superaverit homo voluntatem suam, potest verissime dicere : Et in Deo meo transgrediar murum (*Psal. xvii*).

81. Dixit senex : Nos derelinquentes rectam et luminosam viam, per spinosam et tenebrosam gradimur; id est, derelinquentes plangere nos ipsos et nostra peccata, in negligentias proximorum semper aspiciamus.

82. Dixit senex : Non est monachus qui de alio detrahit; non est monachus qui reddit malum pro malo; non est monachus iracundus; non est monachus cupidus, superbus, avarus, aut elatus, aut verbosus; sed qui vere monachus est, humilis et quietus, et charitate plenus, habens timorem Dei semper in corde suo.

83. Dixit senex : Vide ne contemnas fratrem tibi astantem; nescis enim utrum in te sit Spiritus Dei an in illo.

84. Dixit senex : Humilitas et castitas et timor Dei superiora sunt omnibus virtutibus.

1006 85. Dixit senex : Aequalis est causa monacho, si contra eum qui vi nocuit, causare velit ac D si contra diabolum.

86. Dixit senex : A minore actione usque ad majorem quam agit homo, totum in fastu ejus ponitur, sive in cogitationibus, sive in operibus.

87. Dixit senex : Humilitas non est sumptus, sed in omni sumptuali est condimentum.

88. Dixit senex : Humiliare seipsum, et despectum se apud ipsum habere, pro muro est monacho.

89. Dixit senex : Qui vult aedificare domum, multa necessaria procurat, ut possit perficere; ita et monachum multam curam habere oportet ut possit opera Dei perficere.

90. Dixit senex : Beatus qui sustinet laborem cum gratiarum actione.

91. Dixit senex : Non est fortior virtus quam nullum spernere.

92. Dixit senex : In omnibus sibi unumquemque vinum facere, haec est via Dei, et opus monachi.

93. Dixit senex : Qui sibi vim facit propter Deum, similis est homini confessori.

94. Dixit senex : Homo habens mortem praeculis omni hora, vincit pusillanimitatem.

95. Dixit senex : Esto liber in loquendo, non servus.

96. Dixit senex : Impossibile est sine custodia oris proficere hominem vel in una virtute; prima enim virtus custodia oris est.

97. Dixit senex : Ego tres res timeo, id est, cum anima egressura est de corpore, et cum in praesentia Dei venturus sum, et cum sententia contra me data fuerit (*Pelag., libell. iii, n. 4, nomine Eliae*).

98. Dixit senex : In quocunque loco sedens non respicias ad illos qui habent consolationem suam, sed ad egenum non habentem panem aut requiem.

99. Dixit senex : Si habes passionem, et relicta illa pro alia re oras Dominum, non exaudieris; sed primum pete pro impugnatione tua, et cum pulsans ingressus fueris, tunc pro aliis aliqua petitione roga.

100. Dixit senex : Tria sunt ista capitula, timor Dei, et oratio assidua, et bene facere proximo suo.

C 101. Dixit senex : Sicut flatus egrediens de naribus sine quo non vivitur, ita homo timorem Dei et humilitatem semper debet habere in se (*Pelag., libell. xv, n. 32, nomine Pastoris; Pasch., c. 27, n. 2*).

102. Dixit senex : Quid opus est incipere artificium, si non discat perficere illud? nihil est ergo quod incipitur et non perficitur.

103. Dixit senex : Homo si cordi tuo non satisfacit, ne credas illi conscientiam cordis tui.

104. Dixit senex : Constitue tecum nulli unquam homini male facere, sed purum habere cor ad omnem hominem.

105. Interrogavit frater senem, dicens : Si videro inter fratres aliquam negligentiam, jubes ut arguam? respondit : Si sunt seniores vel coetanei tui, humiliter admone sine increpatione, ut in hoc ipso humilis inveniaris.

106. Frater requisivit senem, dicens : Fratres alii mecum cohabitant, et volunt ipsi ut ego illis praecipiam quomodo jubes ut faciam? Respondit : Fac tu quod praecipis, ut non tantum illis praecipia, sed et formulam praebas (*Pasch., c. 43, n. 1, nomine Serapionis*).

107. Dicebant pro abbate Macario majore, quia sicut Deus protegit totum mundum, et portat peccata hominum, ita et ille quasi quidam Deus terrenus fuit in fratribus, operiens delicta illorum, et ea quae videbat vel audiebat, quasi non videns et non audiens.

108. Interrogavit abbas Moyses abbatem Silvanum

(*Pasch.*, c. 43, n. 2), dicens: Potest homo per singulos dies apprehendere initium? respondit: Si est operarius, potest per singulos dies sumere initium; oportet enim apprehendere unumquemque parum aliquid ex omnibus virtutibus. Singulis ergo diebus surgens mane, sume initium unum in omnem virtutem, et in omne mandatum Dei. In magna patientia et longanimitate, cum timore et charitate Dei, cum humilitate animæ et corporis, in multa sustentatione, in tribulatione et commoratione cellæ, in oratione et deprecatione, cum gemitu, cum puritate cordis, et oculorum, et custodia linguæ et sermonum, in abrenuntiatione rerum materialium et desideriorum carnis, in certamine crucis, id est, cruciacione et paupertate spiritus, in continentia spirituali et agone pugnae, in poenitentia et luctu, in simplicitate animæ et taciturnitate, in jejuniis et vigiliis nocturnis, in operatione manuum secundum quod docet Paulus apostolus, dicens: Operantes manibus nostris, in fame et siti, in frigore et nuditate, in laboribus et tribulationibus, in necessitatibus et angustiis et persecutionibus, in foveis et speluncis et cavernis terræ (*II Cor. xi*). Esto factor verbi, et non auditor tantum; operans talentum in duplo, habens vestem nuptialem, firmatus super firmam petram, et non super arenam (*Jacobi i*). Eleemosyna et fides non te derelinquant, cogitans omnem diem mortis esse vicinam, et quasi jam clausus in monumento, nihil de hoc sæculo cures (*Ruff.*, l. III, n. 206). Media escarum, et humilitas, et luctus non recedant a te, et timor Dei permoneat in te omni hora. Scriptum est enim: Propter timorem tuum, Domine, in utero accepimus, et doluimus, et peperimus spiritum salutis (*Isa. xxvi*). Hæc ergo et si qua alia virtus est, in his respice, ne te ipsum measures cum magnis, sed crede te inferiorem esse omni creaturæ, id est, deteriore a quovis homine, quamlibet peccatore. Habeto discretionem, discernens temetipsum, et non dijudices proximum, neque inspicias aliena delicta, sed tua plange peccata, et de nullius hominis actibus sollicitus sis. Esto mansueti spiritus, et non iracundi. Nihil in corde tuo contra aliquem cogites mali,

A nec habeas inimicitiam in corde tuo, neque odium contra inimicantem tibi sine causa, neque irascaris inimicitia ejus, neque despicias eum in necessitate et tribulatione ejus, nec reddas malum pro malo, sed esto pacificus cum omnibus; hæc est enim pax Dei. Non te credas malum facienti, neque congaudeas ei qui facit proximo malum. Non detrahas alicui, quia Deus cognoscit omnia, et videt unumquemque. Non credas detrahenti, neque congaudeas ad malum eloquium ejus. Non oderis aliquem propter peccatum ejus, quia scriptum est: Nolite judicare, et non judicabimini (*Matth. vii*); neque despicias peccantem, sed ora pro illo, ut det illi Dominus conversionem in patientia et misereatur illius, potens enim est Dominus. Et si audieris pro aliquo quia agit iniqua, responde dicens: Nunquid ego iudex sum? homo sum peccator, mortuus sub peccatis meis, et iugens mea propria mala; mortuus enim causam non habet curare pro aliquo. Hæc omnia ergo qui cogitat et procurat, **1007** operarius est universæ justitiæ sub gratia et virtute Domini nostri.

109. Hæc sunt sententiæ septem, quas locutus est abbas Moyses ad abbatem Pœmenionem, quas si quis in cœnobio, aut in solitudine, aut in ipso sæculo positus custodierit, poterit salvari.

1. In primis, sicut scriptum est, debet homo diligere Deum ex tota anima et ex tota intelligentia sua (*Joannes libell. iv, initio, per aliquot numeros*).

2. Debet homo diligere proximum sicut seipsum.

3. Debet homo mortificare seipsum ab omni malo.

4. Non debet homo dijudicare fratrem suum in aliqua causa.

5. Non debet homo malum facere alteri.

6. Debet homo priusquam exeat de corpore, mundare seipsum ab omni inquinamento carnis et spiritus.

7. Debet homo semper cor contritum et humilatum habere. Quod ille potest implere, qui semper sua peccata et non proximi considerat, opitulante gratia Domini nostri Jesu Christi, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN APPENDICEM AD VITAS PATRUM

ROSWEYDI NOTATIO.

IN HERACLIDIS PARADISUM.

(1) *Heraclicus*.] Prima editio addit, *quondam Palestinae episcopi*. Quod unde promptum sit, ignoro. Certo deest hoc Manuscripto meo, quem ex abbacia Amandina, a vetusta quidem manu, sed valde mutilum, nactus sum. Ms. Moretianus, Veseljanus et Insulensis, *Paschasium sive Palladium diaconum* libri hujus auctorem faciunt. Eadem prima Editio, in fine libri *Heraclicidem Bithynia episcopum* facit. Meminit hujus Petrus a Natalibus in Catalogo sanctorum lib. xi, cap. 87, et quæ ibi de eo textit, ex hoc libro desumpta sunt; quare non exscribo.

(2) *Ant tractat.*] Proprie veritit interpres, quod in

PATROL. LXXIV.

D Herveto est, *habet sermonem*. Græco, οὗ γ' ἐμίδαί. Hinc sæpe in scriptis Patrum *Tractatus* et *Tractatores*. Vide *Onomasticon*.

(3) *Et nepos*.] Quid *nepos* hic faciat, non video, an *Nepos* nomen proprium? sed nulla ejus vestigia vel in Palladio veteri, vel in Palladio Herveti. Nam Palladius vetus, cap. 5 habet *fratres Dracontii, viri mirabilis*. Palladius Herveti: *Et Joannis filii fratris Dracontii, viri admirabilis*. Græce est in Veneto Ms. και Ἰωάννου τοῦ ἀδελφοῦ δρακοντίου ἀνδρός θαυμαστοῦ: *Et Joannis fratris Dracontii viri mirabilis*. Ut vereretur ne pro ἀδελφοῦ, fratris, legerit interpres *Heraclicidæ ἀδελφίδου, nepotis*. Alias suspicari quis possit Ἰωάννου

legendum. Certe et infra, c. 53 occurrit *Adelphius* inter monachos cum Ammonio, Pambone et aliis. Hæc in prima Editione palparis in tenebris scripseram vel divinaram; nunc hac secunda Editione cum textus Græcus Palladii perfectior prodierit, totum hunc locum ita corrigo: *Et Origenes Dracontii viri admirabilis nepos*. In Græco Parisiensi est: *Ἐπιγένους τοῦ ἀδελφίδου ἀραχοντίου ἀνδρός ἐνδόξου καὶ θαυμαστοῦ*.

(4) *Hic idem sanctissimus cum a Rufino.*] Baronius, tomo iv, anno Christi 394, Siricii papæ 10, Theodosii imp. 16, agens de synodo Constantinopolitana, in encœniis, ita ait: Quamobrem illud existimo hujusmodi episcoporum conventum non convocatum esse vel ecclesiasticorum dogmatum causa, vel disciplinæ ecclesiasticæ terminandæ studio; sed ad hoc, ut novam basilicam apostolorum Petri et Pauli nomine erectam a Rufino præfecto prætorio, penes quem summa erat in toto Orientali imperio auctoritas, iidem dedicarent; huncque ipsum esse conventum episcoporum, cujus Palladius (intelligi Baronius hunc nostrum Heraclidem, ut monui Prolegomeno generali 4, § 5) res suorum temporum scribens meminit, cum de Evagrio Pontico agit, qui una cum Ammonio et aliis ex Ægypto vocatus a Rufino ea de causa Constantinopolim venit. *Hic idem*, inquit, *sanctissimus cum a Rufino (Pallad., in Lausiæ. cap. 2), etc.*, subdens de Ammonio ibidem defuncto, et in eadem basilica Rufiniana diæta, sepulto. Certe quidem ad dedicationem basilicarum vocari solitos et remotissimis quoque regionibus episcopos, quæ die a sunt superius de Antiochenæ ac Jerosolymitanæ ecclesiarum encœniis docent.

Meminit ejusdem a Rufino erectæ basilicæ Sozomenus lib. viii, cap. 17, ædificatamque fuisse ait trans mare prope Chalcedonem, in loco dicto, *Ad Quercus*; ubi ab eodem Rufino sumptuosa villa exstructa erat, erectæque regis ædes, ipsaque basilica in honorem præcipuorum apostolorum Petri et Pauli dedicata, dicta quoque nomine communiori, *Apostolorum*; in qua postea a Theophilo episcopo Alexandrino collecta synodus fuit adversus Joannem Chrysostomum, ut suo loco dicitur. Hactenus Baronius.

(5) *Buccellatum.*] Ita legendum ex Ms., cum antea esset *buccellatim*. Vide Onomasticon.

1008 (6) *Mallam.*] Ita vertit interpres, quod apud Palladium in Græco est *ψιδος*. Vide Onomasticon.

(7) *Carcinus.*] Retinuit interpres Græcam vocem *κάρκινος*, qui Launis *cancer*.

(8) *Belua quædam.*] Palladius hic habet *hyanam*, An igitur hic *belua* pro *belba* est, id est *hyanæ*? Certe b et a sæpe inter se commeant. Sic infra, c. 11, ubi in nostro *feræ*, in Palladio *hyanæ*. Capitolinus, in Gordiano III, *Belbi*, id est *hyanæ*, *decem*. Quanquam et *belua* quoque pro *hyanæ* scribitur. Gloss. *βαῖνα ζῶον, belua*. Certe *belua* apud auctores nunc pro elephanto, nunc pro *hyanæ*, nunc pro ceto capitur. Pro *hyanæ* quoque videtur capi hic, supra, cap. 5, in Nathanaele: « multæ enim *beluæ* illa esse per deserta noscuntur. » Ubi Hervetus ex suo Græco textu vertit: *Sunt enim hyanæ in his locis*.

(9) *Curialis.*] Hervetus, cap. 22, Palladii: « Servus cujusdam qui regelat rempublicam »; *οὐκίτης ὑπάρχεν πολιτευοµένου τινός*. Vide Onomasticon.

(10) *Italicos.*] Ms. Moretianus et Insulensis, *Cyathos*. In Palladio Græce est cap. 22, *Σαίτων πίων ὡς Ἰταλικῶν δίτα καὶ ὀκτώ*. « Cum saltem Italicorum circiter octodecim ebibisset. »

(11) *Clemonem malorum consortem suorum.*] In Græco Palladio Parisiensi, *συμπαίκτην αὐτοῦ, collusorem suum*. In Palatino erat *συμπρόκτης*. Utrobique utem in Græco erat *δαίμονα* pro *κλίµονα*. Sed ex Heraclide Palladius emendandus. De eadem historia Sozomenus lib. vi, cap. 29.

(12) *Scholasticus.*] Apud Palladium Græcum, cap. 26 *σχολαστικὸς ὑπάρχεν ἐκ τῶν ἐγκυκλίων παιδεύµατων, disciplinarum liberalium scholasticus*. Vide Onomasticon.

(13) *Repauso.*] Id est, relicio, non obvia significa-

tione. Apud Græcum Palladium est, *ἀπαυσιάζω*, quod significat *refectere*. Hoc interpres Latino *repausandi* verbo expressit.

(14) *Satis vereor.*] Id est, *valde vereor*. Ita sæpe capitur in sacris litteris, et aliis auctoribus.

(15) *Lenticulam.*] Apud Palladium, cap. 26. Græce est *φακόν*, *lentem*, quam existimo fuisse pultem ex lente, ut alias his in libris occurrit.

(16) *Or, yias.*] Hervetus, in Palladio, c. 28, *ὀργυίας*, vertit *ulnas*.

(17) *Fagedienam.*] Græcis *φογίδαίνα*. Latinis *Phagedæna*, triplici significat. Vel enim ulcera in genere significat, quæ semper majora et deteriora fiunt; vel certam speciem ulceris tumidi, profundi, vicinas partes excedentis; vel nimiam cibi appetentiam. Vide Joannis Gorraei Definitiones medicas.

(18) *Valetudinis.*] Id est, *invaletudinis*. Sic supra, cap. 6: « Caput consumptum erat illa valetudine, quæ carcinus nominatur. »

(19) *Cillicensis.*] An amphoræ vel lagenæ ex Cilicia? Vide Onomasticon.

(20) *Æneus.*] Fabri editio *Eneus*, Lipomani, *Æneus*, tanquam si ad proprium aliquod nomen aluderetur. Sed Græcum verbum retinuit interpres, *æneus* ab *ἐνεός* vel *ἐνεός*, quod significat, *perculsum, mutum*. Vide dicta supra, libro 1, ad vitam Abrabæ, cap. 5, notat. 10, et Onomasticon.

(21) *Lapanas.*] Id est, *olera ægrestia*. Vide Onomasticon.

(22) *Trium sibi voluminum cellulas fecit.*] Id est, *trium tholorum*, seu *tres tholos*, *τρεις θόλους*, ut est apud Palladium, cap. 43. Vide Onomasticon.

(23) *Collusorem suum.*] In Palladio capite 85. Græce est, *συμπαίκτην ἄσκητῆν*. Hervetus vertit *exercitatorem, qui cum eo luderet*. Intellige eum subornasse quemdam monachum, qui eum nimis distraberet.

(24) *Periodentas.*] Explicat ipse, *presbyteri, multarum ecclesiarum curam gerentis*. Deest hoc Palladio. Vide Onomasticon.

(25) *Oxyrintham.*] Palladius Herveti, capite 86, habet *celerem manum*. An igitur Hervetus in Græco invenit *ξύν χεῖρα*, pro quo Heraclidis interpres legerit litterarum transpositionem, *ξυρόνχα*? Græcus Palladii textus Venetus Ms. habet *ξέρουχον χερκίταρα*. Paris. *ξέρουχον*. Vide Onomasticon.

(26) *Unum Epeta, alterum Nonaxon, tertium Antiphyron.*] Hic vero hæreo, nec video qui me expediam. Palladius Herveti, capite 86, hæc tantum habet: « Composuit tres sacros libros monachorum, qui dicuntur *Ἀντιρρητικά*, hoc est, *Contradictoria*. » Invenio in Ms. Veneto: *Συντάττων οὖν τρία βιβλία ἱερομοναχικά, ἀντιρρητικά λεγόμενα*.

Subjungam hic auctores, qui agunt de operibus Evagrii, si forte ex iis verum exsculpere possimus. In primis hæc de Evagrii scriptis narrat Socrates lib. iv, c. 23, secundum Græcos, vel 18, juxta Latinos: *Τούτω καὶ βιβλία ἕκαν σπουδαία συγγράμματα ὦν τὸ μὲν, Μοναχός, ἢ περὶ πρακτικῆς ἐπιτήρησιν τὸ δὲ, Γνωστικὸς, ἢ τὸν καταξιώθῆντα γνώσεως ἐπέλαυα δι' αὐτοῦ πενήκοντα. Τὸ δὲ, Ἀντιρρητικὸς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν πρὸς τοὺς πειράζοντας δαιμονίας, ἐν αὐτῷ διηρημένον μέρεσι, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀκτῶ λογισμῶν καὶ ἐξακόσια προγνωστικὰ προβλήματα. Ἐτι μὴν καὶ σκεχρὰ δύο, ἐν πρὸς τοὺς ἐν κοινῆσι, ἢ ἐν συνῳδίας πασχούσιν, καὶ ἐν πρὸς τὴν [Smith, *καρθηνεῖαν*] πόλιν. Ἀποσπῶς ὅπως ἐστὶ θαυμαστά, οἱ ἐντυγχάνοντες εἰσονται. « Itemque libri ab illo accurate conscripti: quorum unus, *Monachus* sive de vivendi ratione, quæ in agendo cernitur, alter *Gnosticus*, sive sciencia præditi, dicendus est, in quo sunt capita quinquaginta; alter *Antirrheticus*, id est, adversus demones tentantes confutatio, ex sacris litteris collecta, inque octo partes divisa, numero octo cogitationum mentis nostræ apte respondentia. Sexcenta præterea problemata de rerum præsentatione futurarum. His accedunt duo carminum libri: unus, ad monachos qui in cœnobiis et conventibus ceteram degunt, alter ad virginem, qui quæ-*

jem quam eximii sint, facile intelligent hi qui sunt A vos perlecturi. Quæ totidem verbis habes apud Suidam in *Μακάριος*, et Nicephorum, lib. xi, c. 42. Gennadius vero, de illustribus Ecclesiæ Scriptoribus, cap. 11, hæc prodit:

Evagrius monachus, supradicti Macarii (Ægypti) familiaris discipulus, divina atque humana litteratura iusignis, cujus etiam liber, qui attulatur *Vitæ Patrum*, velut continentissimi et eruditissimi viri mentionem facit, scripsit multa monachis necessaria. Ex quibus ista sunt:

Adversum viii principium vitiorum suggestiones, quas aut primus advertit, aut iter primos didicit, viii *ex sanctorum Scripturarum testimoniis opposuit libros*: ad similitudinem videlicet Domini, qui tentatori suo semper Scripturarum testimoniis obviavit, ita ut unaquæque species vel diaboli, vel vitii tæ naturæ suggestionum, contra se haberet testimonia. Quod tamen opus eadem simplicitate qua in Græco inveni, jussus in Latinum transtuli.

1009 Composuit et anachoretis simpliciter viventibus *librum centum sententiarum* per capitula digestum, et eruditus ac studiosis *quinquaginta sententiarum*. Ego Latinum primus feci. Nam superiorem olim translatus, quia vitiatum per tempus et confusum vidi, partim reinterpreto, partim emendando, auctoris veritati restitui.

Composuit et cœnobitis etsynoditis *doctrinam aptam vitæ communis*.

Et ad *virgines Deo sacratas* libellum competentem religioni et sexni.

Edidit et *paucas sententias* valde obscuras; et (ut ipse in his ait) solis monachorum cordibus cognoscibiles, quas similiter ego Latinis edidi.

Vixit longa ætate, signis et prodigiis pollens. Hactenus Gennadius.

Ex his Evagrii Operibus tria hæc dubia vel explicanda vel corrigenda.

An quia dicitur scripsisse *στυχηρά*, quod Christophorus apud Socratem *carminum libros*, Langus apud Nicephorum *versuum libros* vertunt, pro *Epeta* legendum est *Epea*, a Græco *ἔπει*? Sane Ms. Moret anus *Epea* diserte habet. Quanquam alii *στυχηρά* vertunt *Elementaria*, ut Palthenius in præmissis ad Homilias sancti Macarii. Nisi quis suspicetur *epea* ortum ex Græco *ἔπει*, quæ pars est verbi *ἱερομουσική*. Equidem librarii sæpe P Græcum cepere pro P Latino, et Græca Græce scripta velut Latinis litteris scripta exscribebant. Similem conjecturam suggeram mox ad Palladii Lausiacam, c. 9 notation. 4.

Jam reliquorum duorum vocabulorum facilior est ratio. Pro *Nonaxon* enim videtur legendum *Monachon*; nam eo nomine librum ab Evagrino scriptum testantur auctores.

Pro *Antiphyron* legero *Antirrheticon*. Ita etiam in Græco Veneto pro *ἀντιρρητικά* restituendum *ἀντιρρητικά*.

(27) *Poscam*.] Palladius Herveti, *ptisanam*, ubi in Græco est *πίσινα*. Lexicon Græcolatinum velus: *ὑξύρατον*, *posca*. Infra, capite 42: « Per reliquum ævi sui tempus posca et sicco pane contenta vivebat. » Ita ibi restituo pro vulgato *postea*. Nam Palladius Herveti cap. 145, in eadem re habet *oxycraton*. Græce est *ὀξύκραμα*, quod proprie *posca*. Ms. Moretianus et Insulensis pro *posca* habebant *aqua*.

(28) *Inter quam Paulam Romanam, matrem Toxotii*.] Heraclides Ms.: « Inter quas et Paulam nomine, urbaneam quandam, Toxotii matrem, mul erem prudentem et spirituales vidisse me memini, cujus filia Eustochium nomine apud Bethleem usque ad præsens tempus in monasterio suo degit; quoniam ipse quidem nescio, audiui tamen a pluribus ipsam esse castissimam, habentem quinquaginta virgines secum. » Heraclides Fabri eodem modo, nisi quod pro *Toxotii* habet *Eustochii*.

(29) *Justæ semper*.] Palladius, cap. 129, *Usia* proprium nomen habet. Heraclides videtur *justam* Theodoræ epitheton facere.

(5) *Dextro pede*.] Quid *dextro pede numerari*? Credo, intelligitur Chronium a cella sua versus dextram abiisse ad desertum, et ibi puteum effodisse. Id est, locus ubi puteus effossus est, distabat a Phœnice vico, unde oriendus erat Chronius, quincem milibus passuum, *dextro pede numeratorum*, id est, eundo a cella ejus versus dextram. Apud Palladium, capite 89 Græce est: *Ἀπομετρήσας ἀπὸ τῆς ἰδίας κώμης πλεσίον οὐσίας τῆς ἐρήμου μύρια πεντακισχίλια θήματα, τῷ δεξιῷ ποδὶ ἀριθμούμενα*.

(31) *Chorepiscopi*.] Ante erat, *coepiscopus*, sed Palladius, cap. 106 *χωρεπίσκοπον* habet. Vide Onomasticon.

(32) *Amata*.] Existimo hic errorem esse in Heraclidis interprete; nam Palladio, cap. 137, dicitur *Amata Talida*. Jam vides unde *Amata* proflexerit. *Amata* in his libris aliquoties occurrit pro nomine appellativo, non proprio.

(33) *Mavorte*.] Mox, cap. 49, *quidquid vestium sericarum in mavortibus habuit*. Scribitur nunc *mavorte*. nunc *maforte*, Græcis *μαφόριον*.

(34) *Colothus vocabulo martyr, qui eisdem colebatur locis*.] Hinc Palladius Herveti explicandus. Ubi vulgatus marginum notator margini ascripserat: *Martyr hic dicitur, qui præest martyrio*; sed imposuit illi non plana Herveti versio.

(35) *Parens*.] Cave hic parentem pro patre accipias. Sæpe ævo inferiore *parens* pro cognato et affini accipitur. Sic supra, cap. 2: « Habebat autem et nonnullos parentes, inter quos illiam sororis suæ adoptaverat sibi. » Et sequenti cap. 51: « Non amico se, non clerico, non parenti, non cuiquam alii se credidit atque commisit. » Palladii vetus interpres, capite 12: « Non tanquam parenti, sed tanquam servo Dei, et monacho hæc offerimus. » Loquitur soror Marciano fratri. Vide Onomasticon.

(36) *Agentem in rebus*.] Palladio dicitur, *Magistrianus*. Nec ibi pro nomine proprio accipias. Dixi alias de hoc Magistriani nomine ad Martyrologium Adonis, 2 Julii. Vide etiam supra, ad Pelagium, libello vi, num. 24. Vide Onomasticon.

(37) *Ne affectibus quidem parcerent suis*.] Videtur insinuare tantam famem fuisse, ut homines ne quidem affectibus suis, id est, liberis parcerent. Palladius Græcus habet, cap. 114, *Διμοῦ γενομένου μεγάλου καὶ κατὰ σπλήνγχνω χωρόντος πάντων ἀνθρώπων*. « Cum esset magna famens, et quæ omnium hominum pervadebat viscera. » Auctores sæpe usurparunt *affectus* pro liberis. Vide Onomasticon.

IN PALLADII LAUSIACAM.

(1) *Brumum*.] Intelligit *fetorem*. Inde *bramosum*, fetidum. [Vide dicta supra, ad librum iii, num. 59, notat. 9.]

(2) *Tauream*.] Male hoc cepit Hervetus pro *pelle taurina*, quasi carnifex taurina pelle induatur. Vult Palladius carnificem *taurea* seu flagello instructum.

(3) *Grutaria*.] Heraclides, cap. 6, simpliciter vocat *negotiationem*.

(4) *Neapotepona*.] Divinabam proxime ad litteras has accedens, *ναποτέποντα*, vel *νεοτέποντα*. Nempe P, id est ρ Græcum, primis Editoribus visum fuit esse P, id est p Latinum. Apud Palladium, capite 19, dicitur *παιδαριωγέρον*.

(5) *Nebulæ*.] Heraclides, cap. 6, *crabrones*. Credo Palladii veterem interpretem incidisse in corruptum Codicem, et pro *σκιάνης* legisse *νεβός* vel *νεβάν*, *nubem*, *nubilum*, *nebulam*, vel simile aliquod Græcum affine vocabulum.

(6) *Dehabeat*.] Rarius verbum, nec facile obvium. Heraclidis interpres, cap. 2 hoc effert: *si forsitan egere videantur*. Hervetus, in cap. 6 Palladii: *si quid eis defuerit*. Hieronymus, epist. 22, ad Eustochium, De custodia virgin., *ut nemo quid postulet, nemo dehabeat*.

10107.] *Zabernam*.] Heraclidis interpres, cap. 7 *saccum* habet. Ita et Hervetus Palladii novus interpres, c. 22. Græce in Palladio Veneto est *ζάβερρον*, in aliis *ζάκκον*. Vide Onomasticon.

(8) *Præfectiani.*] Ita correxi ex conjectura, Mss. de-stitutus, cum ante esset, *præfaciani*. Noti *præfectiani* posterioribus sæculis, pro apparitoribus præfecti prætorio. Et res ipsa hic ita capiendum docet.

(9) *Italicum olei.*] Sic cap. 8 Heraclidis: « decem et octo Italicis ipsius vini solus exhausit. » Vide Onomasticon.

(10) *Libralem manum.*] Heraclides, cap. 25, *Oxyrinchum*. Palladius Herveti, cap. 86, *celerem manum*. Intelligit Evagrium fuisse antiquarium, vel *ταχυγράφον* vel *καλλιγράφον*. Vide Onomasticon.

(11) *Rhinocerotis duceret.*] Palladius Herveti, cap. 86, ante habebat: « adeo ut corpus ejus, non secus ac corpus ferarum animantium, scateret muscis. » Correxi nunc, *ricinis scateret*. Heraclides, cap. 25: « ut per corpus ipsius totum quædam papulæ illi, quæ sæpe in corporibus vidimus, exirent. » Ubi Græce: Ὅτι τὸ σῶμα αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸν τῶν ἀλόγων ζῴων χροτῶνας ἐκβάλλει. *χροτῶν* Græcis nunc *ricinus*, id est vermis canibus infestus, nunc frutex est, nunc oleæ morbus, nunc cartilaginea pulmonis bronchea.

Sed quis his sensus, quæ constructio? *ut corpus ejus sicut irrationalis animalis rhinocerotis duceret?* si *rhinocerotis* jungatur cum *animalis*, deest sensui aliquid, et nescio an *rugas duceret*, vel similibi aliquo modo supplendum sit. Quid vastum animal *rhinoceros* hic faciat, si quidem alios interpretes inspicimus) non video. *Ricinus* pro Græco vocabulo *χροτῶν* facit. An ergo legendum *ricinos duceret*, id est, *ricinis* vermicibus vel insectis scateret? an *cynorrhæistas duceret*, quod *χροτῶν* seu *ricinus* etiam Græcis dicitur *κυνόρραιστος* a canum infestatione? Atque ita *ricinus* vel *cynorrhæistas* degenerasset in *rhinocerotis*

Unam hanc conjecturam adhuc annexore placet,

A ut legamus *duresceret*, pro, *duceret*. Ita et sensus et constructio constabit. Notum durissimam rhinocerotis pellem esse. Vide Onomasticon.

χροτῶν etiam Græcis pro ulcere capitur apud Pollucem, lib. v, cap. 15. An igitur ex diurna nocturna-que sub dio statione totum exulceratum est? Ita accepit hic *χροτῶνας* Heraclidis interpretes, qui *papulas* vertit.

(12) *Pisper.*] Fluminis hujus nomen deest Herveti versioni. Ab hujus vicinitate ipse mons Antonii ita etiam vocatus. Rufinus, lib. II Hist., cap. 8: « Poemen et Joseph in Pispiri, qui appellatur mons Antonii. »

(13) *Chindii vini.*] Chindium vinum nondum mihi alibi lectum. Notum vinum *Chium*. Sed non existimo intelligi de vino Chio, quasi ejus usus apud eremitas Ægyptios fuerit. Potius Igo *Chydæum*. Notum vinum *Chydæum* inter vina factitia e Chydeis palmulis. Plinius, lib. XIV, cap. 16. Vide Onomasticon.

B IN ÆGYPTIORUM PATRUM SENTENTIAS.

(1) *Martino.*] Fuit hic abbas Dumiensis, et braccensis episcopus. Vide prolegom. 25.

(2) *Conductelæ.*] Ita Ms. Toletanus. In Ms. Sancti Floriani est, *Conductilem*. Inferiori sæculo variaz voces formatæ ea indictione. *Conductela* pro conductione rarius occurrit.

(3) *Dijudicari.*] Ita Ms. Toletanus; sed in Ms. Floriani est *dirimari*.

(4) *Et mittens pœnitentiam ante ipsum.*] Interserebatur in Ms. Toletano glossema, *id est, jactans se ad pedes ejus*, quæ vera est explicatio ejus quod Græcis est *βάλλον μετάνοιαν*. Vide dicta supra, ad Vitam sancti Basilii cap. 11, n. 54, et Onomasticon.

ONOMASTICON

RERUM ET VERBORUM DIFFICILIORUM

QUÆ IN HIS PATRUM VITIS OCCURRUNT.

1011 Memineris, lector, multa in notationibus explicata, quorum hic nulla sit rememoratio. Rariora nunc tantum quædam attingo, quæ supra obiter perstricta, nunc pluribus firmantur testimoniis. Quamquam et nonnulla hic annotata invenies, quorum nulla in notationibus facta mentio. Nec omnia tamen, quæ de singulis collegi, nunc insimul do. Sufficiant hæc nunc ad lucem quarundam rerum et verborum obscuriorum.

ABSIDA. Vita Macarii Romani, cap. 8: « Et ecce ante nos maximam invenimus absidam, in circuitu scriptam. » Ita constanter Mss.

Dubitatum olim an *absis*, an vero *absida* diceretur. Paulinus Severo epistola duodecima: « In qua æque absidem factam indicavit. Sed de hoc absidam aut absidem magis dicere debuerim, tu videris; ego nescire me fateor, quia hoc verbi genus nec legisse reminiscor. » Quem locum respicit Isidorus, lib. xv Originum, cap. 8: « Sed utrum absidam an absidem dicere debeamus, hoc verbi genus ambiguum quidam doctorum existimant. Utrumque auctoribus usurpatum. »

Occurrit *absis* apud sanctum Augustinum, epist. 225, ad Albinum: « Dicebam ego quibus poteram, qui ad nos in absidem honoratiores et graviore ascen-

derant. » Concilium Carthaginense III, can. 32: « Cujuscunque autem pœnitentis publicum et vulgatissimum crimen est, quod universa Ecclesia noverit, ante absidem manus ei imponatur. » Quod etiam citatur Capitularium lib. v, tit. 53, et in Decreto, causa 16, q. 9. Aimoinus, lib. IV, capite 252, *Absis ecclesie*.

Absidam habet Augustinus epist. 203, ad Maximinum episcopum Donatistarum: « Transit honor hujus sæculi, transit ambitio. In futuro Christi judicio nec absidæ gradatæ, nec cathedræ velatæ, nec sanctimonialium occurrentium atque cantantium greges adhibebuntur ad defensionem. » Evodius, lib. I, cap. 3, de miraculis beati Stephani: « Cum in loco absidæ super cathedram velatam essent reliquæ constitutæ. » Et lib. II, c. 1: « Ipsaque etiam per se gradus absidæ